

Kalendarium I wojny światowej

Aleksandra Kosicka-Pajewska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

ROK 1914

28 czerwca

W Sarajewie, stolicy Bośni, w zamachu zginął następca tronu monarchii habsburskiej, arcyksiążę Franciszek Ferdynand wraz z żoną księżną Zofią Hohenberg. Zabójcą arcyksięcia był student serbski Gavrilo Princip, choć w zamachu udział brali także Nedeljko Čabrinović i Trifko Grabež. Inspiracja zamachu wyszła od oficerów i organizacji „Czarna Ręka”. Zamachowcy skazani zostali za swój czyn na lat dziesięć więzienia 29 października 1914 (żaden z zamachowców w chwili popełnienia czynu nie miał ukończonych lat dwudziestu, według obowiązującego kodeksu karnego nie można ich było skazać na dłuższą karę, bowiem byli nieletnimi. Wszyscy trzej zmarli w więzieniu podczas toczącej się wojny).

5 lipca

Doręczenie przez ambasadora Austro-Węgier w Berlinie, hr. Laszlo Szögyenyi-Marich, odręcznego listu Franciszka Józefa cesarzowi Wilhelmowi z pytaniem, czy monarchia może liczyć na poparcie Niemiec.

7 lipca

Berlin zapewnia Franciszka Józefa w liście o „bezwzględnym poparciu” oraz że Niemcy „stoją u boku monarchii jako sprzymierzeniec i przyjaciel”.

9 lipca

Cesarz Franciszek Józef wyraził zgodę na stanowcze i ostre kroki wobec Serbii.

19 lipca

Posiedzenie Rady Ministrów Spraw Wspólnych, na którym zatwierdzono notę do rządu serbskiego. Określono cel wojenny Austro-Węgier

- zmiążdżenie całkowite Serbii, część terytorium Serbii miałyby być odstąpiona Bułgarii, Grecji, Albanii, a także ewentualnie Rumunii; konwencja wojenna miałyby uzależnić Serbię od monarchii Austro-Węgierskiej; usunięcie dynastii Karadziordziewiczów.

23 lipca

Czwartek, godz. 18, poseł c. i k. w Belgradzie, generał kawalerii, baron Vladimir Giesl von Gieslingen złożył notę Austro-Węgier na ręce ministra skarbu Lazara Pacu, zastępującego nieobecnego premiera Serbii, Nikoli Pašicia. Żądania dotyczyły: potępienia antyaustriackiej propagandy w Serbii; ukarania wszystkich urzędników i oficerów, którzy brali w niej udział; deklaracji o nieangażowaniu się w jakiegokolwiek sprawy narodów wchodzących w skład monarchii Austro-Węgierskiej (zwłaszcza terytorialne) wszczęcie śledztwa przeciwko zamachowcom na arcyksięcia Franciszka Ferdynanda, w którym brałoby udział członkowie rządu Austro-Węgierskiego. Termin 48-godzinnego ultimatum upływał 25 lipca o godzinie 18.

25 lipca

Premier Serbii Nikola Pašić przybył osobiście, w sobotę, do poselstwa austriackiego z odpowiedzią serbską na notę austriacką. Serbia część warunków przyjmuje, odrzuca te, które godzą w suwerenność państwową. Odpowiedź serbska kończyła się słowami: „gdyby rząd cesarski i królewski nie był usatysfakcjonowany, rząd serbski gotów jest przyjąć rozwiązanie pokojowe i oddać sprawę Trybunałowi Haskiemu bądź wielkim mocarstwom”.

28 lipca

Austro-Węgry wypowiadają wojnę Serbii.

29 - 30 lipca

Początek powszechnej mobilizacji w Rosji (bez konsultacji z sojuszniczą Francją).

29 lipca

Uchwała rządu Wielkiej Brytanii o „ostrożnej mobilizacji” floty brytyjskiej.

29 lipca

Flota brytyjska stanęła w ostrym pogotowiu, by przeprowadzić daleką blokadę Niemiec, celem zamknięcia Niemcom wyjść na oceany. Były dwa wyjścia: południowe, przez kanał La Manche i północne, pomiędzy Szetlandami a Norwegią.

30 lipca

Początek mobilizacji w krajach monarchii Habsburgów.

31 lipca

Wizyta ambasadora niemieckiego barona Wilhelma von Schön u prezesa ministrów i ministra spraw zagranicznych Francji Rene Vivianiego

z zapytaniem, czy w razie wybuchu wojny niemiecko-rosyjskiej Francja zachowa neutralność. Odpowiedzi nie uzyskał.

1 sierpnia

Niemcy wypowiedają wojnę Rosji; Niemcy zarządzają powszechną mobilizację. Bieg lipcowych wypadków doprowadził do konfliktu Niemiec z Rosją, ale nie wywołał żadnych zatargów z Francją.

1 sierpnia

Zarządzenie powszechnej mobilizacji we Francji.

2 sierpnia

Wojska niemieckie bez wypowiedzenia wojny wkroczyły na terytorium Wielkiego Księstwa Luksemburga.

2 sierpnia

Podpisanie tajnego porozumienia między Turcją i Niemcami.

3 sierpnia

Niemcy wypowiedają wojnę Francji.

3 sierpnia

Holandia ogłosiła neutralność. Rozpoczęcie mobilizacji w Szwajcarii.

4 sierpnia

Wojska niemieckie przekroczyły granice Belgii, bez wypowiedzenia wojny. Szwecja ogłosiła neutralność. Norwegia ogłosiła neutralność. Hiszpania ogłosiła neutralność.

4 na 5 sierpnia

Wielka Brytania wypowiada wojnę Niemcom. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej ogłaszają neutralność. Niemcy uderzyli na twierdzę Liège, która uchodziła za jedną z lepiej ufortyfikowanych w Europie. Zdobyli ją dopiero 16 sierpnia; silna obrona Belgów.

6 sierpnia

Austro-Węgry wypowiedają wojnę Rosji. Serbia wypowiada wojnę Niemcom. Chiny ogłaszają neutralność. Jeszcze przed zakończeniem mobilizacji Niemcy rozpoczęli wielki marsz na Francję.

7 sierpnia

Francuzi przystąpili do działań wojennych w Alzacji. Portugalia ogłosiła solidarność z Wielką Brytanią.

8 sierpnia

Francuzi bez oporu Niemców zajęli Miluzę. 10 sierpnia Niemcy przystąpili do kontrataku i wyparli Francuzów z Miluzy.

11 sierpnia

Francja wypowiedziała wojnę Austro-Węgrom.

12 sierpnia

Wielka Brytania wypowiedziała wojnę Austro-Węgrom. Półtora miliona żołnierzy niemieckich znajdowało się na terytorium Belgii i Francji.

19 sierpnia

Prezydent Woodrow Wilson wezwał Amerykanów, aby pozostali „bezsronni i w myślach, i w czynach”.

20 sierpnia

Zdobycie Alzacji (z wyjątkiem miasteczka Hann) przez wojska niemieckie.

23 sierpnia

Japonia wypowiedziała wojnę Niemcom. Niemcy utworzyli Generalgubernatorstwo belgijskie z generał-gubernatorem Moritzem Ferdinandem von Bissingiem.

23 sierpnia - 1 września

Ofensywa austriacko-węgierska. Zwycięstwa pod Kraśnikiem, Zamościem, Komorowem.

24 sierpnia

Marszałek Joseph Joffre, wódz naczelny armii francuskiej, wydaje rozkaz odwrotu. Niemcy idą na Paryż.

25 sierpnia

Niemcy spalili dzielnicę uniwersytecką w Leuven (franc. Louvian) z najpiękniejszą i najbogatszą w Europie biblioteką.

20 - 25 sierpnia

„Bitwy graniczne” pomiędzy Skaldą a Wogezami, pomiędzy wojskami francuskimi i niemieckimi. Niemcy osiągnęli sukces taktyczny, ale nie powiodło się rozbić armii francuskiej.

26 sierpnia

Rekonstrukcja rządu premiera Vivianiego we Francji. Ministrem spraw zagranicznych został Theophile Delcassé, do ministerstwa wojny dołączył Aléxsandre Millerand.

26 - 30 sierpnia

Bitwa pod Tannenbergiem. Armie niemieckie pokonały wojska rosyjskie. Ofensywa rosyjska w Prusach Wschodnich spowodowała, że część armii niemieckich przerzucono z frontu zachodniego. Bitwa o Lwów. Miasto zajmują Rosjanie 3 września.

26 sierpnia - 5 września

Walki armii niemieckich: prawe skrzydło 1. i 2. Armia kierowały się na zachód, aby odeprzeć spodziewany atak od strony Paryża. 26 sierpnia 1. Armia pobiła Anglików pod Le Câteau, 28 i 29 sierpnia Francuzów pod Peronne. 2. Armia pokonała pod Saint-Quentin Francuzów.

2 września

Prezydent Francji wraz z rządem opuszczają Paryż, przenoszą się do Bordeaux.

3 - 4 września

1. i 2. Armia niemiecka przekroczyły Marnę. 2. Armia zajęła Reims.

4 września

Podpisanie w Londynie konwencji między Francją, Wielką Brytanią i Rosją, w której państwa te zobowiązują się, że nie zawrą z Niemcami separatystycznego pokoju.

6 - 9 września

Pierwsza bitwa nad Marną. Niemcy odnieśli znaczący sukces taktyczny, pokonując Francuzów pod Fère-Champenoise, zabrakło im jednak odwodów; tym samym utworzyła się pusta przestrzeń, w którą wdarły się wojska francuskie. 9 września Niemcy rozpoczęli odwrót. Bitwa nad Marną zakończyła się zwycięstwem Francuzów. Bitwa nad Marną była punktem zwrotnym w dziejach pierwszej wojny światowej. Przegrana przekreśliła Niemcom wojnę krótkotrwałą, otworzyła wojnę długą, ponad czteroletnią, wyczerpującą dla obu stron.

6 - 15 września

Bitwa nad Jeziorami Mazurskimi. Armia rosyjska, tzw. Armia Niemen, ponosi olbrzymie straty i opuszcza Prusy Wschodnie.

14 września - 17 listopada

Na terytorium północno-wschodniej Francji toczyły się zażarte bitwy, zwane niekiedy „wyścigiem ku morzu”. Celem Niemiec było opanowanie wybrzeża kanału La Manche i zajęcia Calais i Dunkierki, aby odciąć Wyspy Brytyjskie od kontynentu.

22 - 25 września

Walki pod Verdun.

9 października

Generał Hans von Beseler zdobył Antwerpię. W ręce niemieckie wpadły: 1300 armat, wielkie zapasy amunicji, surowce: nafta, metale, wełna. Król Albert wycofuje wojska belgijsko-brytyjskie do Flandrii.

11 - 15 października

Zajęcie przez Niemcy Gandawy, 12 - Lille, 14 - Brugii, 15 - Ostendy i Nieuwpoort. Belgia do rzeki Ijzer zajęta była przez Niemcy.

11 października

Wojska austriacko-węgierskie zdobywają Przemyśl.

20 października - 3 listopada

Ciężkie walki, tzw. pierwsza bitwa we Flandrii; toczyła się na wydarłej morzu nizinie we mgle i w deszczu. Otwarcie przez Belgów śluzu pod Nieuwpoort przerwało walki.

29 - 30 października

Początek wojny rosyjsko-tureckiej. Flota turecka walczy u wybrzeża rosyjskiego Morza Czarnego.

2 - 5 listopada

Wypowiedzenie wojny Turcji przez Rosję, Wielką Brytanię i Francję.

5 listopada

Anektowanie Cypru przez Wielką Brytanię.

7 listopada

Porażka Turcji: zajęcie przez Anglików fortu Fao (obecnie Al-Fau) nad Zatoką Perską.

10 - 24 listopada

Druga bitwa we Flandrii, zwana bitwą pod Ypres. Wojska sprzymierzone stoczyły zaciekły bój z wojskami niemieckimi. Ofensywa została odparta z dużymi stratami w ludziach po obu stronach. Szczególnie wielkie straty ponieśli Niemcy, wśród nich kwiat uniwersyteckiej młodzieży - ochotnicy z Kinderregimenter (pułków dzieci). Była to ostatnia bitwa wojny rucho-mej, a pierwsza wojny pozycyjnej aż do roku 1918. Niemcy opanowali Belgię i dziesięć departamentów Francji.

23 listopada

Sułtan-kalif wydał do muzułmanów całego świata proklamację, ogłaszając dżihad - wojnę świętą przeciwko niewiernym.

16 listopada - 17 grudnia

Bitwa pod Łodzią i Toruniem zakończona zajęciem tych miast przez Rosjan.

18 grudnia

Ogłoszenie przez Wielką Brytanię protektoratu nad Egiptem.

ROK 1915

18 stycznia

Japonia ogłasza „21 żądań” wobec Chin.

22 stycznia

Rozpoczęcie „ofensywy karpackiej”. Wojskom państw centralnych nie udało się przejść przez Karpaty. Ofensywa zatrzymała się w połowie lutego. Dopiero 22 marca kapitulował Przemyśl.

28 stycznia

Rada Wojenna zarządziła „ekspedycję morską” dla zbombardowania półwyspu Gallipoli (Gelibolu) wraz z Konstantynopolem. Po raz pierwszy Niemcy na froncie wschodnim - pod Bolimowem - użyli gazów trujących. Efekt był minimalny ze względu na mróz, który udaremnił skutki działań gazu.

4 lutego

Początek wojny podwodnej. Oświadczenie rządu niemieckiego, że flota niemiecka nie będzie zatapiać statków państw neutralnych.

7 - 8 lutego

Zimowa bitwa nad Jeziorami Mazurskimi. 10. Armia niemiecka zmusiła do kapitulacji część wojsk rosyjskich w okolicach Puszczy Augustowskiej.

16 lutego - 20 marca

Bitwa zimowa w Szampanii. Odparcie ataków francuskich. Ofensywa angielska pod Neuve-Chapelle.

19 lutego

Uderzenie floty angielskiej i francuskiej na tureckie forty broniące Dardaneli; bez ich zdobycia.

25 lutego

Ponowny atak brytyjsko-francuski na forty Cieśnin. Zdobyto forty wejściowe. Turcy obronili brzegi.

27 lutego

Zakończenie ofensywy niemieckiej w Prusach Wschodnich.

4 marca

Minister spraw zagranicznych Rosji - Siergiej Sazonow - wysłał notę do ambasadorów Wielkiej Brytanii i Francji w Piotrogradzie z określeniem celów wojennych Rosji na Bliskim Wschodzie.

12 marca

Rząd brytyjski przyjął postulaty rosyjskie w sprawie Konstantynopola. 12 kwietnia warunki przyjęła Francja z zastrzeżeniem, że między innymi Rosja zagwarantuje po „wsze czasy” pełną swobodę przejazdu przez cieśniny.

22 kwietnia - 25 maja

Druga bitwa pod Ypres. Niemcy wzmacniają swoje pozycje.

24 kwietnia

Wojsko i policja turecka na podstawie rozporządzenia rządu aresztowała, a następnie zamordowała w Stambule ponad 2300 osób pochodzenia ormiańskiego. Był to początek rzezi Ormian. Do końca 1915 roku zamordowano pół miliona, a do roku 1917 - 1,5 miliona osób mniejszości ormiańskiej.

26 kwietnia

Podpisanie w Londynie porozumienia między Włochami i państwami Ententy. Włochy po wojnie miały otrzymać: Trydent, Tyrol cisalpiński do przełęczy Brenner, Triest, miasta Gorycję i Gradisko, Istrię, Dalmację z przylegającymi do niej wyspami i inne.

29 kwietnia - 9 maja

Niemieckie uderzenie na Litwę i Kurlandię.

2 maja

Austriacy i Niemcy natarli na Gorlice, przełamali front i wyparli Rosjan z Galicji, Bukowiny, Podkarpacia.

Maj

Przystąpienie Włoch do wojny przeciwko monarchii habsburskiej.

3 czerwca

Zajęcie Przemyśla przez Niemców i Austriaków.

12 czerwca

Zdymisjonowano ministra wojny, generała kawalerii Władimira Suchomlinowa. Został oskarżony o nadużycia władzy, łapownictwo i - co najważniejsze - zdradę stanu. W kwietniu 1917 roku został skazany na dożywotnią katorgę.

22 czerwca

Wkroczenie wojsk austriackich i niemieckich do Lwowa.

23 czerwca - 7 lipca

Pierwsza bitwa nad Isonzo na froncie włosko-austriackim (ogółem było ich jedenaście - do roku 1917). Bitwy jesienne 1915 roku nie przyniosły rozstrzygnięcia.

13 lipca

12. Armia niemiecka po ciężkich walkach przerwała front rosyjski dookoła Przasnysza.

19 lipca

Niemcy stanęli nad Narwią.

24 lipca

Niemcy opanowali przyczółki mostowe w Pułtusku i Róźnie.

30 lipca

Niemcy, 11. Armia oraz 2. i 4. Armia austro-węgierska zajęły Lublin.

1 sierpnia

Niemcy i Austro-Węgry zajęły Chełm.

4 sierpnia

Niemcy i Austro-Węgry zajęły Dęblin.

5 sierpnia

Wysadzenie przez armię niemiecką mostów na Wiśle w Warszawie. Wejście Niemców do Warszawy.

25 sierpnia

Ustanowienie niemieckiej administracji w północnej części Królestwa Polskiego. Generał-gubernatorem został Hans von Beseler, siedzibą - Warszawa. Generał-gubernatorem w południowej części został generał austriacki Kuk; siedzibą - Lublin.

5 września

Naczelnym Wodzem armii rosyjskiej zostaje ponownie car, osobiście. Odwołano tym samym Wielkiego Księcia Mikołaja Mikołajewicza z tej funkcji.

22 września - 6 października

Ofensywa wojsk francuskich i angielskich w Szampanii, pod dowództwem naczelnego wodza armii francuskiej generała Josepha J. Joffra, zakończona niepowodzeniem.

6 października

Ofensywa niemiecko-austriacka przeciw Serbii.

7 października

Wojska Państw Centralnych przeszły Dunaj i Sawę.

9 października

Zdobycie Belgradu.

11 października

Bułgaria przystąpiła do Państw Centralnych.

14 października

Bułgaria wypowiedziała wojnę Serbii. Turcja wypowiedziała wojnę Serbii.

15 - 20 października

Państwa sprzymierzone wypowiadają wojnę Bułgarii.

6 - 7 grudnia

Zgoda lorda Kitchenera na tymczasowe zatrzymanie wojsk Wielkiej Brytanii i Francji w Salonikach, po nieudanych próbach zdobycia Dardaneli.

ROK 1916

17 stycznia

Wznowienie, po półtorarocznej przerwie, linii kolejowej łączącej bezpośrednio Berlin z Konstantynopolem.

21 lutego - koniec czerwca

Uderzenie niemieckie pod Verdun. Zdobycie twierdzy miało Niemcom przynieść sukces propagandowy, militarny i moralny; Francuzów miało

rzucić na kolana i doprowadzić do pokoju z Wielką Brytanią. Twierdza była źle przygotowana do ciężkich walk. Były cztery fazy najdłuższej bitwy w dziejach dotychczasowych wojen. W bitwie pod Verdun zginęło około 700 tys. żołnierzy z obu stron.

24-30 kwietnia

Konferencja w Kienthalu. Mobilizacja międzynarodowego ruchu robotniczego przeciwko wojnie imperialistycznej.

Maj

Wielka Brytania uznała porozumienie francusko-rosyjskie, a Rosja francusko-brytyjskie. Układ trójstronny zastąpił dotychczasowy układ dwustronny.

31 maja - 1 czerwca

Bitwa morska pod Skagerrakiem u wybrzeży Jutlandii. Była to jedyna wielka bitwa morska podczas I wojny światowej.

6 - 22 czerwca

Blokada Grecji.

21 czerwca

Ultimatum Ententy z żądaniem przeprowadzenia demilitaryzacji Grecji oraz rekonstrukcji rządu.

24 czerwca

Wojska francuskie i brytyjskie rozpoczęły wielką ofensywę nad Sommą. Walki nad Sommą nazwano pierwszą bitwą materiałową. „Technika wypowiedziała wojnę strategii”, a „człowiek stał się sługą maszyny”; do walki sprzymierzeni wprowadzili czołgi. Według oceny wodza naczelnego wojsk francuskich, ofensywa nad Sommą spełniła swój cel - osłabiła ataki niemieckie na Verdun. Bitwa nad Sommą ocaliła Verdun.

3 lipca

Porozumienie Rosji z Japonią.

28 lipca

Uderzenie wojsk rosyjskich w Galicji Wschodniej i na Bukowinie. Zdobyli: Brody, Halicz, Stanisławów.

17 sierpnia

W Bukareszcie podpisano układ polityczny i konwencję militarną pomiędzy Rumunią i Państwami Koalicji. Układ stanowił, że Rumunia wypowie wojnę Austro-Węgrom, w zamian Koalicja gwarantowała jej integralność terytorialną oraz powiększenie królestwa przez włączenie Siedmiogrodu, Banatu, Bukowiny.

28 sierpnia

Ferdynand I, król Rumunii, wypowiedział wojnę Austro-Węgrom. Niemcy wypowiedają wojnę Rumunii.

30 sierpnia

Turcja wypowiedziała wojnę Rumunii.

1 września

Bułgaria wypowiedziała wojnę Rumunii.

2 września

Nowy naczelny wódz armii niemieckiej, Hindenburg, wydał rozkaz wstrzymania ataków twierdzy Verdun. Plan Falkenhayna zakończył się całkowitym niepowodzeniem.

5 listopada

Proklamowanie aktu 5 listopada przez generał-gubernatorów Beselera i Kuka, czyli wolę cesarza w sprawie utworzenia „samodzielnego” Królestwa Polskiego. Celem aktu było pozyskanie społeczeństwa polskiego do walki przeciwko Rosji.

15 listopada

Obrady konferencji szefów lub przedstawicieli rządów państw Koalicji. Celem była analiza sytuacji na froncie.

21 listopada

Zmarł cesarz Franciszek Józef.

12 grudnia

Wręczenie przez Niemcy noty z propozycją pokojową przedstawicielom Hiszpanii, Holandii, Szwajcarii i Stanów Zjednoczonych w Berlinie i w Wiedniu, z prośbą o wręczenie jej Francji, Wielkiej Brytanii, Włochom, Japonii, Rosji, Rumunii i Serbii.

30 grudnia

Jules Ambon wręczył posłowi szwajcarskiemu w Paryżu odpowiedź Koalicji. Była to bezwzględna odmowa.

ROK 1917

5 - 7 stycznia

Zwycięstwa Niemców, Austriaków, Bułgarów w Dobrudży. W połowie stycznia zajęli południową część Mołdawii, całą Wołoszczyznę. Niemcy przejęli rumuńską naftę i pszenicę.

20 stycznia

Wyplięnięcie misji alianckiej na parowcu „Kildonan Castle” do Piotrogradu.

1 lutego

Niemcy rozpoczęli na podstawie rozkazu cesarskiego nieograniczoną wojnę podmorską.

11 marca

Francja dała wolną rękę caratowi w sprawie przyszłości Polski.

12/13 marca

Posłowie Dumy prywatnie zebrali się i wybrali Tymczasowy Komitet Dumy Państwowej.

15 marca

Abdykacja Mikołaja II.

16 marca

Rosja stała się republiką.

25 marca

Rada Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Piotrogradzie uchwaliła rezolucję o wyrzeczeniu się programu wszelkich aneksji i wszczęcia rokowań pokojowych „z robotnikami krajów nieprzyjacielskich”.

6 kwietnia

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej przystąpiły do wojny po stronie Koalicji.

16 kwietnia

Lenin powrócił do Rosji.

17 lipca

Król Jerzy V na posiedzeniu Rady Tajnej zakomunikował o zmianie nazwy dynastii królewskiej – dom Sachsen-Coburg-Gotha – na Windsor. Tym samym rezygnuje z wszelkich godności i tytułów niemieckich.

4 sierpnia

Powstanie w Wielkiej Brytanii National War Aims Committee (Komitet Narodowych Celów Wojennych).

14 sierpnia

Wypowiedzenie przez Chiny wojny Niemcom.

18 sierpnia - 13 września

Jedenasta – ostatnia bitwa nad Isonzo. Włosi celu nie osiągnęli, drogi do Triestu nie zdobyli. W jedenastu bitwach Włosi ponieśli znaczące straty w ludziach – ponad 700 tys. rannych, zabitych, wziętych do niewoli.

4 października

Lord Alfred Milner i Leopold Amery przedłożyli Gabinetowi Wojennemu memoriał w sprawie Palestyny. Autorzy memoriału proponowali utworzenie w Palestynie siedziby narodowej dla „plemienia żydowskiego”.

15 października

Rozstrzelanie Maty Hari, tancerki holendersko-malajskiej, oskarżonej o szpiegostwo.

7 listopada

Anglicy zdobyli Gazę. Zdobyte władzy przez bolszewików.

7/8 listopada

II Wszechrosyjski Zjazd Rad uchwalił Dekret o pokoju.

17 listopada

Anglicy zdobyli Jaffę.

9 grudnia

Anglicy zdobyli Jerozolimę.

10 grudnia

Rozejm Niemców i Austriaków z Rumunią.

22 grudnia

Pierwsze posiedzenie plenarne konferencji pokojowej w Brześciu. Udział w niej wzięli: Niemcy: sekretarz stanu Richard von Kuhlmann, generał Max Hoffmann; Austriacy: Otokar Czernin, hrabia Ferdynand Colloredo, ambasador Kajetan Mery, feldmarszałek-porucznik Maximilian Csicseric de Bacsany; Turcy: Halil Paşe i Achmed Nessimi Bey; Bułgarzy: Christo Popow i Petar Ganczew; przeciwników reprezentowali: Adolf Joffe (od 10 stycznia 1918 - Lew Trocki), Lew Kanieniew oraz Michaił Pokrowski.

ROK 1918

8 stycznia

Orędzie prezydenta Stanów Zjednoczonych Woodrowa Wilsona do Kongresu. W 14 punktach przedstawił program pokojowy. Proponuje, między innymi: Utworzenie Ligi Narodów; oswobodzenie i odbudowanie Belgii; wolność dla narodów Austro-Węgier; ewakuację wszystkich wojsk niemieckich i austriackich z zajętych ziem; autonomię wszystkim narodom nietureckim w Turcji; 13. punkt mówił o utworzeniu niepodległego państwa polskiego.

14 stycznia

Strajki w zakładach zbrojeniowych w Wiedniu.

28 stycznia

Strajki w zakładach zbrojeniowych w Berlinie.

17 lutego

Utrata mocy obowiązującej rozejmu pomiędzy państwami Czwórprzymierza a Rosją. Delegacja Rosji wyjechała z Brześcia.

23 lutego

Oddziały Armii Czerwonej powstrzymały ofensywę niemiecką na Piotrogród.

3 marca

Podpisanie traktatu pokojowego w Brześciu Litewskim między Rosją Radziecką i państwami Czwórprzymierza (Niemcy, Austro-Węgry, Bułgaria, Turcja).

20 marca

Generał Foch obejmuje naczelne dowództwo nad wszystkimi armiami sprzymierzonych. Decyzja zapadła na konferencji, w której uczestniczyli: prezydent Republiki Francuskiej Raymond Poincaré, premier Francji Georges Clemenceau, premier Wielkiej Brytanii Dawid Lloyd George oraz lord Alfred Milner.

21 marca - 6 kwietnia

Rozpoczęcie niemieckiej ofensywy przeciwko pozycjom nieprzyjacielskim na linii od Cambrai do Saint-Quentin.

21 marca

Rozpoczęcie ofensywy niemieckiej na Wschodzie.

9 - 29 kwietnia

Druga ofensywa niemiecka we Flandrii. Niemcy odnieśli sukcesy, lecz bez rozstrzygnięć.

29 kwietnia

Ludendorff wydał rozkaz o zatrzymaniu ofensywy.

7 maja

Zawarcie traktatu pokojowego z Rumunią przez Niemcy, Austro-Węgry, Bułgarię i Turcję. Rumunia ma zapłacić dużą kontrybucję. Kapitał niemiecki przejął zagłębia naftowe.

27 maja - 3 czerwca

Trzecia ofensywa armii niemieckiej między Reims a Vanxaillon. Francuzi i Anglicy ponieśli wielkie straty. Niemcy opanowali 20-kilometrowy odcinek północnego brzegu Marny.

9 - 14 czerwca

Czwarta ofensywa niemiecka. Niemcom nie udało się zdobyć drogi do Compiègne.

15 - 24 czerwca

Nieudana ofensywa Austriaków nad dolną Piawą.

18 lipca

Kontrofensywa wojsk sprzymierzonych pod dowództwem Focha, którą rozpoczęli Francuzi.

2 sierpnia

Francuzi zdobywają Soissons.

8 - 11 sierpnia

Przegrana przez Niemców bitwa pod Amiens. Odwrót Niemców.

Początek września - 11 listopada

Ciężkie walki na całym terytorium między wybrzeżem Flandrii i Saint-Mihiel.

15 - 24 września

Ofensywa Brytyjczyków, Greków, Francuzów, Serbów i Włochów w Macedonii. Klęska wojsk bułgarskich.

19 września

Przełamanie frontu tureckiego nad Jaffą. Oddziały angielskie wsparte przez Arabów zajęły Damaszek, Bejrut, Aleppo (walki trwały do końca października).

30 września

Zawarcie rozejmu z Bułgarią, na mocy którego musi ona opuścić terytoria zajęte wcześniej w Serbii i Grecji.

4 października

Na całym terytorium Bułgarii toczyły się walki aliantów. Do Koalicji przystąpiła Rumunia. Abdykacja cara Bułgarii, Ferdynanda I, na rzecz Borysa, następcy tronu.

21 października

Karol Liebknecht opuścił więzienie i stanął na czele Związku Spartakusa. Rewolucja w Wiedniu.

24 października

Przełamanie frontu austro-węgierskiego przez Włochów nad rzeką Piawą.

28 października

Proklamowanie niepodległej Czechosłowacji w Pradze.

31 października

Rozejm angielsko-turecki w Mudro. Turcja opuszcza Arabię, Mezopotamię, Syrię, Armenię, część Cylicji. Zgoda na tymczasowe przekazanie Koalicji Konstantynopol i cieśniny Bosfor i Dardanele.

29 - 31 października

Początek ruchów rewolucyjnych w miastach portowych Niemiec.

1 listopada

Serbowie zajęli Belgrad, Włosi - Albanie.

3 listopada

Kapitulacja Austro-Węgier. Powstanie marynarzy w Kilonii. Tworzenie się Rad Robotniczych i Żołnierskich. Rewolucja rozszerza się na duże miasta niemieckie.

8 listopada

Marszałek Foch w towarzystwie szefa sztabu generała Maxima Weyganda, brytyjskiego admirała sir Westera Wemyssa i admirała George'a Hopea w wagonie salonowym rozpoczęli posiedzenie z delegacją niemiecką: Matthiasem Erzbergerem, Hansem von Winterfeldtem, Ernstem Vanselowem, która prosiła o rozejm. Oto jego warunki: ewakuacja Belgii, Francji, Alzacji i Lotaryngii. Ewakuacja lewego brzegu Renu i przyczółków mostowych. Wydanie 5 tys. armat, 30 tys. karabinów maszynowych, 3 tys. moździerzy, 5 tys. lokomotyw, 150 tys. wagonów, 2 tys. samolotów, 5 tys. samochodów. Wydanie 100 łodzi podwodnych, 8 lekkich krążowników, 6 pancerników. Pozostałe jednostki mają być rozbrojone i znajdować się pod dozorem. Utrzymanie blokady. Zrzeczenie się kolonii w Afryce.

8 listopada

Abdykacja cesarza. Utworzenie nowego rządu pod prezesurą Friedricha Eberta.

9 listopada

Matthias Erzberger otrzymał z Berlina telegram, podpisany przez Hindenburga, że rozejm należy zawrzeć za wszelką cenę. Niemcy warunki postawione przyjęli.

10 listopada

Rozejm wszedł w życie o godz. 11 w południe. Cesarz Karol Habsburg zrzekł się władzy i wyjechał do Szwajcarii. Nastąpił rozpad Austro-Węgier.

Sprawa polska w czasie I wojny światowej na ziemiach polskich

ROK 1914

6 sierpnia

Wczesnym rankiem I Strzelecka Kompania Kadrowa pod dowództwem Józefa Piłsudskiego wyruszyła z Krakowa do Królestwa. Przekroczyła granicę austriacko-rosyjską, usunęła słupy graniczne i kierowała się w stronę Miechowa.

10 sierpnia

Komisja Skonfederowanych Stronnictw podporządkowała się Rządowi Narodowemu i uznała się za jego przedstawicielstwo w Galicji.

12 i 13 sierpnia

W Wiedniu Juliusz Leo, Leon Biliński, Zdzisław Morawski, Michał Bobrzyński uzgodnili z szefem sztabu Conradem von Hotzendorfem, Leopoldem Berchtoldem i Fridrichem von Georgiem sprawę tworzenia polskiego wojska ochotniczego i jego reprezentacji politycznej.

14 sierpnia

Wielki książę Mikołaj Mikołajewicz wydał odezwę, w której ogłasza plan zjednoczenia ziem polskich pod berłem cara Rosji.

16 sierpnia

Zawiązanie Naczelnego Komitetu Narodowego (NKN) jako najwyższej instancji w sprawach wojskowych, skarbowych, politycznych organizacji zbrojnych sił polskich stronnictw Galicji.

Koniec sierpnia

Powstanie Legionu Zachodniego i Legionu Wschodniego pod dowództwem generałów austriackich - Polaków.

4 i 5 września

Złożenie przysięgi przez żołnierzy Legionu Zachodniego, według formuły austriackiego pospolitego ruszenia. Żołnierze Legionu Wschodniego w większości odmówili złożenia przysięgi na „wierność cesarzowi Austrii i apostolskiemu królowi Węgier”.

22 września

Utworzenie w Królestwie Polskim tajnej organizacji wojskowej - Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) pod komendą Józefa Piłsudskiego.

30 września

Legion Wschodni został rozwiązany.

Listopad

Utworzenie w Warszawie Komitetu Narodowego Polskiego - przedstawicielstwa polskich kół prorosyjskich.

ROK 1915

14 stycznia

Ukonstytuowanie się w Warszawie Komisji Szkół Wyższych.

Maj

Początek odwrotu Rosjan z ziem polskich. W odwrocie żołnierze rosyjscy niszczyli wszystko, co napotkali po drodze. Palili wsie, dwory, lasy, zboża na pniu. Mieszkańców wyrzucali ze swych siedzib i gnali na wschód.

Lipiec

Ochrona carska aresztowała około 3 tys. osób, głównie młodzież, i wywiozła bez aktu oskarżenia, zarzucając im spisek niepodległościowy.

27 lipca

Komitet Warszawy uzyskał od władz rosyjskich zezwolenie na utworzenie Straży Obywatelskiej, jej celem było objęcie straży porządkowej w mieście.

4 sierpnia

Straż Obywatelska objęła posterunki w stolicy. Wyjście Rosjan z Warszawy i oddanie zarządu miasta księciu Zdzisławowi Lubomirskiemu, prezesowi Komitetu Centralnego i Komitetu Warszawskiego.

5 sierpnia

Niemcy zajęli Warszawę. Komitet Obywatelski rozpoczął czynności nieistniejącego państwa polskiego w dziedzinie sądownictwa.

10 sierpnia

W pałacu Pacy i pałacu Krasińskich odbyła się pierwsza sesja Sądu dwóch instancji – Trybunału oraz Sądu Głównego. Od lat 40 – po raz pierwszy – wypowiedziano słowa: „posiedzenie sądu otwarte”.

15 sierpnia

Przyjazd Piłsudskiego do Warszawy. Celem było wyjaśnienie decyzji o wstrzymaniu werbunku do POW.

23 sierpnia

Na wniosek prezydenta Warszawy, Zdzisława Lubomirskiego, Komitet Obywatelski wprowadził obowiązkowe powszechne nauczanie dzieci i młodzieży.

24 sierpnia

Rozporządzeniem cesarskim utworzono niemieckie generał-gubernatorstwo z siedzibą w Warszawie. Generał-gubernator podlegał cesarzowi i wykonywał „najwyższą władzę wojskową i cywilną”. Austriacy utworzyli generał-gubernatorstwo z siedzibą w Kielcach, a od 1 X w Lublinie.

4 września

Mianowanie niemieckiego generał-gubernatora w Warszawie, generała piechoty Hansa von Beselera. Austriacy mianowali początkowo generał-gubernatorem generał-majora barona Ericha Dillera, w maju 1916 zmienił go na tym stanowisku Karl Kuk.

21 września

Komitet Obywatelski jako Zarząd Miasta przywrócił Warszawie, usunięty w roku 1870 przez okupacyjne władze rosyjskie, tytuł stolicy i nazwał, jak dawniej, miastem stołecznym.

15 listopada

Uroczyste otwarcie Uniwersytetu i Politechniki w Warszawie w obecności trzech żyjących jeszcze profesorów dawnej Szkoły Głównej. Rektorem

Uniwersytetu został znakomity lekarz – pediatra Józef Brudziński. Zgoda na otwarcie wyższych uczelni wiązała się z pozyskaniem przychylności Polaków do celów politycznych.

18 grudnia

Utworzenie w Warszawie Centralnego Komitetu Narodowego, działającego we współpracy z państwami centralnymi.

ROK 1916

11 i 12 sierpnia

Kanclerz Rzeszy i minister spraw zagranicznych Austro-Węgier na konferencji w Wiedniu ustalili podstawy rozwiązania sprawy polskiej: utworzenie samodzielnego królestwa polskiego z monarchią dziedziczną i ustrojem konstytucyjnym.

4 października

Wydanie rozporządzenia przez Beselera „o zwalczaniu wstrętu do pracy” oraz dotkliwe kary za uchylanie się od pracy. Sprawa dotyczyła robotników, którzy mieli być wysyłani do Niemiec. Polacy odmawiali wyjazdu.

18 października

Na konferencji austriacko-niemieckiej w Pszczynie postanowiono ogłosić „możliwie najszybciej” samodzielne państwo polskie, z armią, którą mieli organizować Niemcy. Intencja była czytelna – pozyskanie wojska.

5 listopada

Ogłoszenie Aktu 5 listopada przez cesarza Niemiec i Austro-Węgier. Akt uwydatnił międzynarodowy charakter sprawy polskiej. Franciszek Józef wydał dekret o wyodrębnieniu Galicji.

12 listopada

Beseler wydaje rozporządzenie o utworzeniu Rady Stanu i Sejmu w Królestwie Polskim. Społeczeństwo polskie przyjęło ogłoszenie negatywnie.

6 grudnia

Beseler i Kuk ogłosili, iż „z najwyższego rozkazu” w Warszawie utworzona zostanie Tymczasowa Rada Stanu. Miała ona charakter wyłącznie opiniotwórczy (25 sierpnia 1917 wszyscy członkowie złożyli dymisję).

12 grudnia

Propozycja państw centralnych w sprawie wszczęcia rokowań pokojowych.

ROK 1917

27 marca

Orędzie Rady Delegatów Robotniczych i Żołnierskich w Piotrogradzie o prawach Polaków do odbudowy niepodległego państwa.

4 czerwca

Dekret prezydenta Francji o utworzeniu armii polskiej we Francji.

9 - 11 lipca

Większość legionistów odmówiła (w myśl zaleceń Piłsudskiego) podporządkowania się zarządzeniom Beselera i złożenia przysięgi, nakazującej posłuszeństwo cesarzowi niemieckiemu. Był to tzw. kryzys przysięgowy. Legioniści z zaboru rosyjskiego zostali umieszczeni w obozach jenieckich w Beniaminowie i Szczypiornie; z zaboru austriackiego wysłani na front włoski.

21/22 lipca

Aresztowanie i wywiezienie do Magdeburga Józefa Piłsudskiego i Kazimierza Sosnkowskiego.

6 sierpnia

Komenda POW wypowiedziała posłuszeństwo Tymczasowej Radzie Stanu.

11 - 12 sierpnia

Utworzenie na zjeździe w Lozannie Komitetu Narodowego Polskiego (KNP) z siedzibą w Paryżu, pod prezesurą Romana Dmowskiego. Było to przedstawicielstwo polityczne Polski na Zachodzie. KNP za „oficjalną organizację polską” 20 września uznała Francja, 15 października Wielka Brytania, 30 października Włochy, USA - 10 listopada.

15 października

Dwaj cesarze powołali Radę Regencyjną w osobach: kardynała Aleksandra Kakowskiego, księcia Zdzisława Lubomirskiego oraz ziemianina Józefa Ostrowskiego (byłego członka rosyjskiej Rady Państwa).

27 listopada

Powołanie pierwszego królewsko-polskiego prezydenta ministrów Jana Kucharzewskiego (dopiero 7 grudnia dokonano nominacji).

ROK 1918

8 stycznia

Prezydent Stanów Zjednoczonych Ameryki, Woodrow Wilson, ogłosił czternastopunktowe orędzie. 13. punkt zapowiadał utworzenie niepodległego państwa polskiego.

3 czerwca

Wielka Brytania, Francja, Włochy ogłaszają deklarację w sprawie przywrócenia niepodległości Polski.

29 sierpnia

Dekret Rady Komisarzy Ludowych o anulowaniu traktatów rozbiorowych.

28 października

W Krakowie powstaje Polska Komisja Likwidacyjna – tymczasowa władza dla Galicji.

6 listopada

Utworzenie Republiki Tarnobrzesckiej.

7 listopada

Powstanie Tymczasowego Ludowego Rządu Republiki Polskiej w Lublinie.

10 listopada

Przyjazd Piłsudskiego z Magdeburga do Warszawy.

11 listopada

Warszawa wolna od okupacji niemieckiej.

14 listopada

Rada Regencyjna dekretem się rozwiązała i przekazała obowiązki względem „narodu polskiego” Józefowi Piłsudskiemu.

